

KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISH BO'YICHA O'ZBEKISTON TAJRIBASINING SOTSIOLOGIK TAXLILI

Qushmatova Odina

Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti Samarqand Filiali

KI-21 03 Guruh talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11212759>

Annotatsiya. Jamiyat paydo bolibdiki unda insonlar ijtimoiy va iqtisodiy hamda shu bilan birgalikda shaxsiy rivojlanish jarayonlarini boshdan otqazishadi. Bu jarayonlarda insonlar o'zining shaxsiy rivoji va yoki qo'l ostidagi firma, tashkilotni rivojlantirish uchun turli xil jinoyatchilik ishlariga qo'l uradi. Bunday jinoiy ishlardan biri esa bu korrupsiya hisoblanadi.

Quyidagi maqolada korrupsiya, uning paydo bo'lish bosqichlari va rivojlanishi hamda bugungi kunda O'zbekistonda kuzatilayotgan korrupsion jarayonlar va unga qarshi chora tadbirlar haqida ma'lumot beradi.

Kalit so'zlar: Jamiyat, korrupsiya, global tarixiy rivojlanish, korrupsiyaga qarshi xalqaro harakatlar, moddiy muhit, hududiy tikuv, siyosiy islohatlar, davlat boshqaruvi, xalqaro hamkorlik, sotsiologik tahlil, ma'lumotlar kuchayishi, korrupsiyaga qarshi kurashning shakllari, "Transparency International" korrupsiyaga qarshi tashkilotlari, "UN Global Compact", "OECD Anti-Bribery Convention", "United Nations Convention against Corruption" (UNCAC), sotsiologik tahlil, ma'lumotlar kuchayishi.

SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF UZBEKISTAN'S EXPERIENCE IN FIGHTING CORRUPTION

Abstract. A society has emerged in which people go through the processes of social and economic, as well as personal development. In these processes, people engage in various criminal activities for their personal development or for the development of the company or organization under their control. One of these crimes is corruption. The following article provides information about corruption, the stages of its emergence and development, as well as the corruption processes observed in Uzbekistan today and countermeasures.

Key words: Society, corruption, global historical development, international anti-corruption efforts, material environment, territorial seam, political reforms, state administration, international cooperation, sociological analysis, data enhancement, forms of fight against corruption, "Transparency International" anti-corruption organizations, "UN Global Compact", "OECD Anti-Bribery Convention", "United Nations Convention against Corruption" (UNCAC), sociological analysis, data enhancement.

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ОПЫТА УЗБЕКИСТАНА В БОРЬБЕ С КОРРУПЦИЕЙ

Аннотация. Возникло общество, в котором люди испытывают процессы социально-экономического, а также личностного развития. В этих процессах люди занимаются различной преступной деятельностью ради своего личного развития или развития подконтрольной им компании или организации. Одним из таких преступлений является коррупция. В следующей статье представлена информация о коррупции, этапах ее возникновения и развития, а также коррупционных процессах, наблюдаемых сегодня в Узбекистане, и мерах противодействия.

Ключевые слова: *Общество, коррупция, глобальное историческое развитие, международные антикоррупционные усилия, материальная среда, территориальный шов, политические реформы, государственное управление, международное сотрудничество, социологический анализ, уточнение данных, формы борьбы с коррупцией, антикоррупционная деятельность «Трансперенси Интернэшнл», коррупционные организации, «Глобальный договор ООН», «Конвенция ОЭСР по борьбе со взяточничеством», «Конвенция ООН против коррупции» (UNCAC), социологический анализ, улучшение данных.*

Kirish

Korrupsiyaga qarshi kurash global darajada muhim bo'lgan bir muddatdir va O'zbekiston ham shu jarayonga katta e'tibor beradi. Ushbu mavzuni global tarixiylik bilan birgalikda ko'rib chiqish, O'zbekistondagi korrupsiyaga qarshi kurashning o'z tarixiy rivojlanishini aniqlashga yordam beradi. Korrupsiyaga qarshi kurash O'zbekistonning mustaqillik yillaridagi asosiy tamoyillaridan biri bo'lib turibdi va mamlakatning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida katta ahamiyatga ega. O'zbekistondagi korrupsiyaga qarshi kurashning o'zining o'rnini aniqlash, uning keyingi rivojlanishini o'rganishda katta ahamiyatga ega.

Global Tarixiy Rivojlanish: Korrupsiya insonni jamiyatning bir qismi sifatida tarixiy ravishda ko'rsatiladi. Qadimgi sivilizatsiyalardan boshlab, korrupsiya hukmronlik va hukumatlar orasida odamlar o'rtasida pul, hukmronlik, hukumatlar bilan muloqotda bo'lgan tartibsizlikni anglatadi. Bu tarixiy ravish, korrupsiyaning o'zining mustaqilligini va uni oldini olishning katta ahamiyatiga ega. Modern global korrupsiyaga qarshi kurashning boshlanishi, xususan, 20-21-asrlarda korrupsiyaga qarshi xalqaro harakatlar, hukumatlar va qonun kuchlarining qo'llab-quvvatlashi bilan bog'liq edi. 1990-yillarda "Transparency International" va boshqa korrupsiyaga qarshi kurash tashkilotlari, masalan, "UN Global Compact", "OECD Anti-Bribery Convention", "United Nations Convention against Corruption" (UNCAC) kabi anjumanlar tuzildi. Bu tashkilotlar korrupsiyaga qarshi kurashda xalqaro ko'rsatkichlarni o'z ichiga olgan holda qo'llab-quvvatlash va hamkorlikni ta'minlashda katta o'rin tutdi.

1991-yilda O'zbekiston mustaqil bo'lganidan so'ng, mamlakatda korrupsiyaga qarshi kurashni rivojlantirishda bir nechta muhim jarayonlar ro'yxatga olingan. Bu jarayonlar korrupsiyaga qarshi kurashni mustaqil davlatning siyosiy, iqtisodiy, va ijtimoiy rivojlanishining asosiy qismlaridan biri qilgan. Quyidagi muhim jarayonlar keltirilishi mumkin: Huquqiy Tikuv Mustaqillik bilan birga, O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashning asosiy yordamchilaridan biri huquqiy tikuvning kuchayishi va rivojlanishidir. Mustaqillikning ilg'or huquqiy tizimi tuzilgan va korrupsiyaga qarshi kurashda qonunlar va qonun hujjatlarni mustaqil ishlab chiqarilishi va takomillashtirilishi uchun shart-sharoitlar yaratilgan.

Siyosiy Islohotlar va Davlat Boshqarishning O'zgarishi: Mustaqillik bilan birga, O'zbekistonda siyosiy islohotlar va davlat boshqaruvining o'zgarishi ham muhim bo'ldi. Yagona davlat bo'lib katta huquqiy va siyosiy o'zgarishlar amalga oshirilgan. Bunda korrupsiyaga qarshi kurashning strategiyasi va qo'llab-quvvatlanishi muhim ahamiyatga ega bo'ldi.

Xalqaro Hamkorliklar: Mustaqillik bilan birga, O'zbekiston xalqaro miqyosda korrupsiyaga qarshi kurashning yagona o'zgarishi kabi ko'rinadi. Mamlakat xalqaro miqyosda

qonunlar va tashqi investitsiyalar sohasida hamkorlik qilishga qodir bo'ldi. Bu jarayonlar O'zbekistonning mustaqil bo'lgandan so'ng korrupsiyaga qarshi kurashni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo'ldi va mamlakatning siyosiy, iqtisodiy, va ijtimoiy rivojlanishida katta o'rin tutdi.

1. Korrupsiyaga Qarshi Kurashning Keng Qamrovli Sohasi:

O'zbek jamiyatida korrupsiyaga qarshi kurash, huquqiy, siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy sohalarda keng qamrovli bo'lgan bir muddatdir. Bu sohalarning har birida korrupsiyaga qarshi kurash tizimi o'z mustaqil kurashini olib boradi.

2. Korrupsiyaga Qarshi Kurashning Jamiyat va Insonlar ustida Ta'siri:

Korrupsiyaga qarshi kurash jamiyat va uning fuqarolari uchun katta o'zgarishlar keltiradi.

Bu kurash davlat organlarining ish faoliyati, moliyaviy jarayonlar, tadbirkorlik faoliyati va umumiy huquqiy muhitga ta'sir ko'rsatadi. Korrupsiyaga qarshi kurash natijasida jamiyatning sog'liqni, islohotlarni ishonchliroq va insonga bo'lgan ishonchini oshirish mumkin.

3. Korrupsiyaga Qarshi Kurashning O'zini Ifodalash Shakllari: O'zbek jamiyatida korrupsiyaga qarshi kurashning ko'p turli shakllari mavjud. Bunday ifodalash shakllari o'z ichiga olgan holda ma'rifat olish, ta'lim, media muhitini o'z ichiga oladi. Ma'rifiy kompaniyalar, media tashkilotlari, o'quv markazlari, huquqiy tashkilotlar va diniy jamiyat korrupsiyaga qarshi kurashni o'zlarining yo'nalishlarida ifodalashadi.

O'zbek jamiyatining korrupsiyaga qarshi kurashdagi ommaviy qabulari muhim bo'lib, uning muvaffaqiyatini ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Korrupsiyaga qarshi kurash O'zbek jamiyatida keng qamrovli bir holatda olib borilmoqda va uning o'zining jamiyat va insonlar ustida katta ta'siri mavjud. Bu kurashning o'zini ifodalash shakllari va ommaviy qabul ko'rishlar, jamiyatning korrupsiyaga qarshi kurashdagi muvaffaqiyatini ta'minlashda katta ahamiyatga ega.

Joriy Holat va O'zgarishlar: O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashning joriy holati muhim darajada korrupsiyaga qarshi kurash tizimini mustahkamlashga yo'naltirilgan.

Korrupsiyaga qarshi kurashda katta o'zgarishlar amalga oshirilgan, shu jumladan, qonun hujjatlarning takomillashtirilishi, transparensiya va hisob-kitob tizimini mustahkamlash, va korrupsiyaga qarshi kurashni ommaviy qabul ko'rishlar muhim ahamiyatga ega. Davlat organlari korrupsiyaga qarshi kurashni mustahkamlashda katta rol o'ynaydi va ularning faoliyati o'zaro ko'rsatmalari asosida baholanadi.

O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashning ommaviy qabul ko'rishlari keng qamrovli holatda olib borilmoqda. Ommaviy qabul ko'rishlar tadbirkorlik faoliyati, siyosat organlarining ishlari, va jamiyatning ma'rifiy tizimi va o'quv jarayonlariga ta'sir qiladi. Korrupsiyaga qarshi kurashning davlat darajasi va huquqiy tizimi o'zaro moslashishga davom etadi va korrupsiyaga qarshi kurashning strategiyasi va qo'llab-quvvatlanishi kengaymoqda. O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashning joriy holati o'zaro transparensiya, hisob-kitob tizimi, va ommaviy qabul ko'rishlar orqali kuchaymoqda. Muvaffaqiyatlar erkin media, ma'rifiy tashkilotlar va hukumat tomonidan amalga oshirilgan ma'rifiy kompaniyalar yordamida ta'minlangan. Bu jarayonda korrupsiyaga qarshi kurashning davlat darajasi va huquqiy tizimi o'zaro moslashishga davom etadi va korrupsiyaga qarshi kurashning strategiyasi va qo'llab-quvvatlanishi kengaymoqda. Korrupsiyaga qarshi qonunlar - bu mamlakatdagi rasmiy yoki xususiy darajadagi poraxo'rlik, suiiste'mollik yoki boshqa noqonuniy operatsiyalarga qarshi qonuniy choralar. Bu qonunlar keng

doirada tarqalishi mumkin va korrupsiyaga qarshi kurashish uchun mo'ljallangan. Bu qonunlar poraxo'rlik, mansab vakolatlarini suiiste'mol qilish, moliyaviy jinoyatlar, tovlamachilik va boshqa ko'plab noqonuniy harakatlarga qarshi qo'llanilishi mumkin.

Korrupsiyaga qarshi qonunlarning samaradorligi va ijro etilishi ko'plab omillarga bog'liq, jumladan:

Huquqiy tizim: Korrupsiyaga qarshi kurashish uchun tegishli huquqiy infratuzilma va qonunchilik zarur. Bu infratuzilmaga politsiya, prokuratura va sud organlari kiradi.

Jamiyat madaniyati: Korrupsiyaning oldini olish uchun jamiyatda korrupsiyaga qarshi madaniyatni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Bu odamlarning axloqiy qadriyatlarini va mas'uliyat hissini rivojlantirish bilan ham bog'liq.

Oshkoralik va hisobdorlik: Korrupsiyaning oldini olishda davlat va tadbirkorlik sohasida hisobdorlik, ochiqlik va shaffoflik muhim o'rin tutadi. Bu mumkin bo'lgan korrupsiya holatlarini aniqlash va jazolash uchun zarur ma'lumotlarni olishni ta'minlaydi.

Mas'uliyatning yuqori darajasi: davlat, biznes sektori va boshqa tashkilotlar korrupsiyaning oldini olish uchun mas'uliyatni o'z zimmlariga olishlari kerak. Bu yuqori darajadagi amaldorlar va rahbarlarning korrupsiya bilan bog'liq har qanday shubhali faoliyatini tekshirish va jazolashni o'z ichiga oladi.

O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashga asoslangan bir qancha asosiy qonunlar va chora-tadbirlar mavjud:

O'zbekiston Respublikasining Korrupsiyaga qarshi kurash konsepsiyasi: Bu korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha strategik boshqaruv hujjati. Konsepsiyada korrupsiyaga qarshi kurashish va jazolash choralari belgilangan.

Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risidagi qonunlar: O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha bir qator qonunlar qabul qilingan. "Korrupsiyaga qarshi qonun", "Poraxo'rlik yoki eksportni manipulyatsiya qilish va undan foydalanishning oldini olish to'g'risida"gi qonunlar va boshqalar shular jumlasidandir. Ushbu qonunlar poraxo'rlik, ekspluatatsiya va adolatsiz tadbirkorlik amaliyotiga qarshi choralari ko'radi.

Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha muvofiqlashtiruvchi kengash: Bu mamlakatda korrupsiyaga qarshi kurashni muvofiqlashtirish va nazorat qilish uchun tashkil etilgan organ.

Kengash davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari bilan turli tashkilotlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soladi hamda korrupsiyaga qarshi kurash choralari samaradorligini oshirish bo'yicha takliflar kiritadi.

Korrupsiyaga qarshi kurashning O'zbek jamiyatida o'ziga xos sotsiologik tahlili va uning keyingi rivojlanishi uchun quyidagi tavsiyalar va so'ralgan yengilishlar ko'rsatilishi mumkin:

Sotsiologik Tahlil va Ma'lumotlar Kuchayishi: O'zbek jamiyatida korrupsiyaga qarshi kurash tahlili o'rtasida muhim ma'lumotlar to'plamalari va analizlar o'rganilishi va boshqa sohalardagi korrupsiyaga qarshi kurashning shakllari bilan solishtirilishi kerak. Bu ma'lumotlar asosida jamiyatning korrupsiyaga qarshi kurashda o'zining o'rnini aniqlash va uning keyingi rivojlanishi uchun katta ahamiyatga ega bo'ladi.

Ma'rifiy Kampaniyalar va Ommaviy Qabul Ko'rishlar: Korrupsiyaga qarshi kurashning o'zining o'rnini aniqlash va uni rivojlantirishda jamiyatdagi ommaviy qabul ko'rishlar va ma'rifiy kampaniyalar juda muhim ahamiyatga ega. Bundan kelib chiqib, korrupsiyaga qarshi kurashning

davlat darajasi va huquqiy tizimini o'zaro moslashish va kuchaytirish uchun xalqaro miqyosda bilimlarni oshirish, media va ma'rifiy tashkilotlar orqali jamiyatga korrupsiyaga qarshi kurashni o'zini o'ylantirish va qabul qilinishi kengayadi.

Huquqiy Tikuv va Hisob-kitob Tizimi: Korrupsiyaga qarshi kurashning O'zbek jamiyatida rivojlanishi uchun huquqiy tikuv va hisob-kitob tizimining mustahkamlanishi kerak.

Huquqiy asoslarni takomillashtirish, transparensiya va hisob-kitob tizimini rivojlantirish va qonun hujjatlarning amalga oshirilishi korrupsiyaga qarshi kurashning muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

O'quv Tizimi va Ma'rifiy Ishlab Chiqarish: Korrupsiyaga qarshi kurashning O'zbek jamiyatida rivojlanishi uchun oliy ta'lim tizimi va ma'rifiy ishlab chiqarish sohasida katta e'tibor berilishi kerak. Korrupsiyaga qarshi kurashni o'rgangan shaxslar va jamoat tashkilotlari uning o'zlarining sohalarida faol ishtirok etishini ta'minlashga yordam berishi lozim.

Xalqaro Hamkorliklar va O'zbekistondagi Ommaviy Sohalar: O'zbek jamiyatidagi korrupsiyaga qarshi kurashni rivojlantirishda xalqaro hamkorliklar katta ahamiyatga ega.

Xalqaro tashqiyoatlar, yirik tashkilotlar va boshqa mamlakatlar bilan ishbilarmonlikni kengaytirish, korrupsiyaga qarshi kurashning ommaviy qabul ko'rishlarini yaxshilashga yordam beradi.

Korrupsiyaga qarshi kurashning O'zbek jamiyatida o'ziga xos sotsiologik tahlili va uning keyingi rivojlanishi uchun muhimdir. Tavsiyalar va so'ralgan yengilishlar korrupsiyaga qarshi kurashni mustahkam va o'ziga xos tahlil bilan qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega.

Korrupsiyaga qarshi kurashning O'zbekistonda sotsiologik taxlilini amalga oshirish, bu jarayonning o'zbek jamiyatida tushuntirilishi, tahlil qilinishi va oldini olishi uchun juda muhimdir.

Quyidagi umumiy natijalarga ega bo'lish mumkin:

Ko'p tomondan ko'rish: Sotsiologik taxlil korrupsiyaga qarshi kurashni boshqarishda ommaviy ko'rib chiqishlar, ma'lumotlar va tajribalar asosida qo'llaniladi. Bu, korrupsiya muammolarini tushuntirishda, ularning oqibatlari va ulardan ilhomlanib olib, kelajakdagi qarashlarni belgilashda katta yordam beradi.

Jamiyatning ko'rsatkichi: Sotsiologik taxlil orqali jamiyatning korrupsiyaga qarshi kurashga qarshi turishi va qanday o'zgartirishlar talab etishi haqida ko'proq ma'lumot olish mumkin. Bu esa hokimiyatga va huquqiy tizimga qarshi ko'rsatkichlarni o'rganish va korrupsiyaga qarshi kurashning strategiyasini shakllantirishda yordam beradi.

O'zbek jamiyatining rivojlanishi: Sotsiologik taxlil orqali korrupsiyaga qarshi kurashning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun zarur ma'lumotlar to'planadi. Bu jarayonda ommaviy ta'sir, huquqiy tikuv, ma'rifiy tarbiya va ishlab chiqarish sohalarida korrupsiyaga qarshi kurashning o'rnini tushuntirish maqsadga muvofiqdir.

Politik qarorlarning o'zgarishi: Sotsiologik taxlil hokimiyat organlarining korrupsiyaga qarshi kurashga taalluqli politikalarini o'zgartirishda o'rinli rol o'ynaydi. Bu taxlil natijalariga ko'ra qarorlar o'zgarishi va yangi huquqiy qonunlar korrupsiyaga qarshi kurashning muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

Qo'llaniladiganlik: Sotsiologik taxlil korrupsiyaga qarshi kurashda strategik va operativ qarashlarni belgilashda, resurslarni to'plashda, va huquqiy muammolarni bartaraf etishda juda

qo'llaniladi. Bu taxlil natijalariga asosan amaliy qarashlarni olish, ilmiy tadqiqotlar va korrupsiyaga qarshi kurashning yo'nalishlarini shakllantirishga imkoniyat beradi.

Sotsiologik taxlil korrupsiyaga qarshi kurashning strategiyasini belgilashda katta o'rin tutadi. Ushbu taxlil orqali ommaviy ta'sir, siyosat organlarining ishlari, va korrupsiyaga qarshi kurashning o'zini o'ylantirish qabul ko'rishlar kengayadi.